

Cyprian Rogowski, Egon Spiegel, Annette M. Stroß, Andrea Lehner-Hartmann, Janusz Mariański (red.), *Keryks. Forum Pedagogicznoreligijne. Transnarodowe – Transkulturowe-Transdyscyplinarne*, LIT Verlag, Berlin 2019, ss. 411.

Pojawienie się na rynku wydawniczym kolejnego numeru czasopisma *Keryks. Forum Pedagogicznoreligijne. Transnarodowe – Transkulturowe – Transdyscyplinarne* nie może być nie zauważone, szczególnie przez tych wszystkich, którzy doceniają stworzone przez Cypriana Rogowskiego międzynarodowe, międzykulturowe i interdyscyplinarne forum dyskusyjne. Będąc platformą szerokiego spektrum badań powiązanych bezpośrednio z problematyką pedagogiczno-religijną, *Keryks* stanowi ważną odpowiedź na współczesne wyzwania socjokulturowe epoki globalizacji i pluralizacji, co znajduje potwierdzenie w artykułach publikowanych przez wybitnych przedstawicieli międzynarodowych środowisk naukowych. Nad właściwymi standardami publikowanych treści czuwa Rada Naukowa, w skład której wchodzi uznani eksperci wielu dyscyplin naukowych. Ukazujący się od 2002 roku periodyk wzbogaca w znacznej mierze tak polską, jak i zachodnioeuropejską literaturę pedagogiczno-religijną, co wiąże się w głównej mierze z istotnością analizowanego spektrum zagadnień.

Zgodnie z przyjętymi przez zespół redakcyjny założeniami, obecny numer czasopisma poświęcony został problematyce *gender*. *Gender studies* to obszar badawczy, który pod kątem interdyscyplinarnym zajmuje się płcią kulturową w różnych społeczeństwach, akcentując cechy męskości lub kobiecości oraz to, jak powiązana jest ona z instytucjami społecznymi, a także gospodarką i szeroko pojętym funkcjonowaniem władzy (s. 5). „Badania nad płcią kulturową należą do dyscyplin, które nawet po kilkudziesięciu latach zróżnicowanej praktyki badawczej w obrębie różnych dziedzin nauki nieustannie muszą walczyć o uznanie, a nawet spotykają się z próbami odmawiania im statusu dyscypliny naukowej” (s. 21). Niemniej „rozwój tego obszaru badań w kierunku interseksyjnym świadczy o tym, że kwestie płci kulturowej jeszcze długo zachowywać będą swoją aktualność i są czymś więcej niż tylko wyrazem chwilowej mody. Zasadnicze kwestie społeczne nie mogą być rozpatrywane bez odniesienia do analiz prowadzonych w obrębie tematyki *gender*, ponieważ ich uwzględnienie otwiera szersze perspektywy, umożliwiające bardziej zróżnicowane postrzeganie społeczeństwa jako całości” (s. 21).

Będąca „rdzeniem” *Keryksa* część zawiera sześć artykułów, w których poszczególni Autorzy podejmują analizę problematyki płci kulturowej z różnych perspektyw badawczych. W artykule *Gender – kluczowa kategoria sprawiedliwości w życiu społecznym?*, Andrea Lehner-Hartmann zwraca uwagę, że „pojęcie *gender* stanowi kategorię, za pomocą której można dokonać analizy niesprawiedliwych stosunków społecznych oraz sprzyjających im tendencji rozwoju społecznego, i która pozwala na zrozumienie tego, iż nie da się im zaradzić jedynie poprzez równościowy dyskurs i różnego rodzaju działania podejmowane na rzecz równości. [...] Zróżnicowane postrzeganie tego rodzaju zjawisk wymaga uwzględnienia problematyki socjalizacji, biografii i kwestii rozumienia pojęcia tożsamości w kontekście zmian społecznych” (s. 23). Stąd też podjęta przez Autorkę problema-

tyka koncentruje się na kontekście socjalizacyjnym i biograficznym oraz związanymi z nim mechanizmami inkluzji i ekskluzji, jak również na kwestii kształtowania tożsamości w perspektywie *gender*. Ważnym dla podjętej problematyki wątkiem jest problem przemocy ujętej w kategorię narzędzia re-produkcji hierarchicznego porządku płci.

W kontekście problematyki równouprawnienia kobiet w życiu społecznym i w Kościele, Stephanie Klein w artykule *O rozwoju dyskusji wokół tematyki gender na płaszczyźnie społecznej i teologicznej* (s.45-66), wychodząc od przeglądu sytuacji kobiet w społeczeństwie globalnym, zapoznaje czytelnika z historią ruchu feministycznego. Następnie koncentruje się na istotnych dla analizowanej problematyki teoriach gender jak chociażby: „równościowy feminizm”, koncepcja Judith Butler, teoria różnicy płciowej, interseksjonalność. W ostatniej części artykułu Autorka przywołuje problematykę badań feministycznych w teologii, zwracając uwagę na kwestię obecności kobiet w Kościele, jak również problem niesprawiedliwości, co skutkuje odwróceniem się kobiet od Kościoła w stronę religijności postchrześcijańskiej (s. 59).

Próbie wyjaśnienia najważniejszych dla problematyki gender pojęć i ukazania ich historycznego wymiaru w kontekście religijnym i społecznym podjęła Monika Jakobs w artykule *Problematyka gender jako „pole minowe” i konieczność związanej z nią refleksji* (s. 67-83). Autorka tekstu zwraca uwagę na wpływ procesów migracyjnych w Europie i wynikającą z nich pluralizację sfery religijnej na kwestię wzajemnych relacji między kobietą a sferą religii. Podkreśla, że zasadniczą kwestią jest pytanie o znaczenie natury i możliwości jej przewycięzania. W tym kontekście uwrażliwia, że „Kościół na świecie musi zadać sobie pytanie o to, jakie etyczne implikacje ma wzrost świadomości sytuacji kobiet, i w jaki sposób może się on przełożyć na praktyczne działania podnoszące jego wiarygodność” (s. 67).

Analiza teorii *gender* w kontekście głównych nurtów feminizmu (radykałnego, liberalnego, marksistowskiego i społecznego) wpisuje się w treść artykułu Ireneusza Mroczkowskiego *Gender a natura osoby ludzkiej* (s. 85-101). Autor zwraca uwagę, że „kategoria płci kulturowej staje się nośnikiem sprzeciwu, a nawet zwalczania nierówności między kobietą i mężczyzną. Ma ona przewyciężyć stereotypy i wyeliminować raz na zawsze krzywdę kobiet” (s. 90). Problem polega jednak na tym, że „kategoria *płci kulturowej* jest na tyle pojemna i wieloznaczna, że nie wiadomo, gdzie kończy się jej rozumienie jako zespołu cech, atrybutów, postaw i ról kobiecych i męskich, a gdzie zaczyna się rola w budowaniu oczekiwań społecznych, związanych z faktem bycia kobietą i mężczyzną” (s. 91).

Sposoby świadomego wdrażania pedagogiki wrażliwości na problematykę płci prezentuje Helga Kohler-Spiegel w artykule *„Wyluzowani” chłopcy i „grzeczne” dziewczynki? Gender w teorii edukacji. Wnioski praktyczne dla katechezy i szkolnego nauczania religii* (s. 103-129). Podejmując analizę zasadniczych elementów współczesnego kształcenia zauważa, że „każde pokolenie dorosłych ustala, jakie możliwości i obowiązki edukacyjne będzie miało następne pokolenie, i jakich kompetencji powinni nabywać młodzi ludzie. Sposób rozumienia tego, czym powinna być edukacja religijna, wyznacza jej cele i zadania, a także określa rolę nauczyciela w tym procesie” (s. 105).

Feminizacja islamskiej teologii i pedagogiki religii – perspektywy na przyszłość na podstawie aktualnych zmian w gminach muzułmańskich i na uniwersytetach, to tytuł artykułu Raufa Ceylana. Autor wprowadza czytelnika w sytuację diaspory muzułmańskiej w Niemczech w kontekście dokonującej się transformacji struktur tej społeczności. „Symbolem przemian dokonujących się w tym zakresie jest rola kobiety muzułmańskiej, która od lat dziewięćdziesiątych odgrywa o wiele bardziej istotną rolę w gminie – na razie w zakresie katechezy oraz działań edukacyjnych skierowanych do dziewcząt i kobiet. Społeczne i religijne problemy pojawiające się w kontekście migracji prowadzą do zmiany sposobów myślenia członków gmin muzułmańskich, którzy zaczynają w większym stopniu uwzględniać kobiety jako grupę docelową” (s. 136-137).

W dziale *Varia* czytelnicy znajdują artykuły nie nawiązujące ściśle do problematyki *gender*. Tę część periodyku rozpoczyna tekst Józefa Baniaka *Aktywność religijno-kulturowa młodzieży licealnej i akademickiej w Polsce. Między autentyzmem i pozornością* (s. 151-192), w którym analizuje on deklaracje licealistów i studentów dotyczące uczestnictwa w praktykach religijnych. Z kolei Rauf Ceylan i Egon Spiegel w artykule *Katecheza muzułmańska – Reforma pedagogiczno religijna poprzez interreligijną komunikację* (s. 193-207) podjęli problematykę religijnego wychowania dzieci w muzułmańskich rodzinach zamieszkałych w Niemczech. Thomas Nauerth zaprasza natomiast czytelnika do refleksji nad zmianami w religijnej socjalizacji w artykule *Nowa koncepcja kształcenia nauczycieli religii – mała utopia* (s. 209-228). *Religia i kształcenie w zsekularyzowanym świecie – Przemyslenia z polskiej perspektywy* (s. 229-245) to tekst, w którym Cyprian Rogowski koncentruje uwagę m.in. na sytuacji Kościoła w Polsce w kontekście badań socjologicznych. W ostatnim artykule tego działu *Transkulturowość i regionalizm w kontekście globalizacji* (s. 247-256), Egon Spiegel analizuje problem odrębności regionalnych w kontekście zachodzących procesów transkulturowych.

Kolejna część *Keryksa*, to dział poświęcony nowym inspiracjom w naukach o wychowaniu. W pierwszym z dwóch artykułów tego sektora *O konstruowaniu wzorów kobiecości i męskości przez młodzież w rozmowach na temat pornografii* (s. 259-272), Selina Kunz analizuje wyniki badań, podczas których młodzi mężczyźni i młode kobiety wypowiadali się na temat ról przypisywanych poszczególnym płciom w produkcjach pornograficznych i związanej z nimi presji oczekiwań. Z kolei Aneta Omelan, Bogdan Wziątek i Robert Podstawski w artykule *Aktywność fizyczna seniorów jako rezultat ich przynależności do Uniwersytetu Trzeciego Wieku* (s. 273-296), wskazują na ważną rolę przywołanej w tytule instytucji w kształtowaniu wzorców zachowań mieszczących się w zdrowym stylu życia.

Dział *Recenzje* zapoznaje czytelnika z najnowszymi publikacjami niemiecko- i polskojęzycznymi, szczególnie z obszaru badań nad problematyką pedagogiczno-religijną (15 recenzji). Z pośród licznych propozycji należy dostrzec redagowany przez Janusza Mariańskiego *Leksykon socjologii moralności*, publikację, która zawiera kilkaset haseł pełniących rolę klucza, umożliwiającego dotarcie do poznania istotnych pojęć i teorii oraz zróżnicowanych społecznych wymiarów moralności. Strukturę czasopisma kończą *Sprawozdania*, w prezentowanym numerze jest nim sprawozdanie rzeczników Konferencji

Episkopatu Niemiec i Polski *Kształtować przyszłość w duchu przeżytego pojednania – Konferencje Episkopatów Polski i Niemiec świętują w Częstochowie historyczną wymianę listów.*

Nie sposób nie docenić bogactwa treści oddanego do rąk czytelników najnowszego numeru czasopisma *Keryks*. Aktualność analizowanej na jego łamach problematyki z zakresu *Gender studies* nie tylko potwierdza, że prezentowany periodyk jest ważnym dla dyskursu naukowego forum dyskusyjnym, ale też nośnikiem istotnych dla zrozumienia współczesnych przemian społeczno-kulturowych treści. Szerokie spektrum związanych z problematyką *gender* zagadnień pozwala czytelnikowi poznać nie tylko istotne dla analizowanej kwestii pojęcia czy teorie, ale daje mu możliwość skonfrontowania swojej perspektywy rozumienia zagadnień płci kulturowej ze stanowiskiem przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych. W poszukiwaniu odpowiedzi na nurtujące w zakresie *gender* pytania, tak środowiska naukowe i ośrodki badawcze, jak i obserwatorzy życia społecznego, powinny potraktować prezentowany numer *Keryksa* jako lekturę obowiązkową.

Marcin Rola